OTWRTE ZASOBY EDUKACYJNE

Pzewodnik dla nauczycieli (i nie tylko)

Spis treści

Wstęp 2
Czym są OZE (otwarte zasoby edukacyjne) 2
Dlaczego warto z nich korzystać 3
Jak legalnie korzystać z zasobów edukacyjnych 4
Licencje CC 4
Public domain 6
Wolne licencje 7
Jak szukać OZE 7
Zasoby OZE przydatne w pracy nauczyciela 13
Więcej o OZE 20

Wstęp

Internet jest już zakorzeniony w naszym świecie i w naszej świadomości tak mocno, że łatwiej jest nam zauważyć jego brak niż to, że jesteśmy cały czas online. A życie bez sieci z roku na rok wydaje nam się coraz trudniejsze. Rzeczywistość nie dzieli się już tak łatwo na online i offline. Rodzi to dość interesujące implikacje. Nigdy nie mieliśmy tak łatwego dostępu do wiedzy czy kontaktu z osobami na całym świecie. Zrośliśmy się z technologią, a smartfony stały się podręcznym rozszerzeniem naszego mózgu. Nie musimy już zapamiętywać tysięcy faktów, a sztuką jest raczej wyszukiwanie informacji, łączenie ich i dobre wykorzystanie. Mamy obecnie nieograniczone i łatwo dostępne źródła wiedzy, narzędzi i metod. Warto zatem pomyśleć, jak podejść do procesu edukacji, aby był on dobrym doświadczeniem dla uczniów i nauczycieli. Jak wykorzystać współczesne możliwości z uwzględnieniem współczesnych potrzeb? Otwarta edukacja, o której zostanie w tym przewodniku wspomniane, ma na celu zdemokratyzować sposób uczenia. Samo podawanie wiedzy przez nauczyciela przestało mieć tak wielkie jak niegdyś znaczenie. Ważniejsze jest, abyśmy uczyli zadawania pytań, dociekliwości, korzystania z różnych źródeł, kreatywności, poszukiwania połączeń w świecie i wychwytywania prawidłowości. Otwarta edukacja zakłada też, że nie ma jednej stałej metody nauczania, która jest dobra dla wszystkich. Dzisiejsza edukacja przebiega odmiennie niż kiedyś. Obecnie nie tyle nauczyciele zajmują się przekazywaniem wiedzy, co raczej wszyscy uczestnicy procesu uczenia są za niego odpowiedzialni lub mogą na niego wpływać (włączając uczniów, rodziców, pracowników szkoły, środowisko lokalne). Co więcej, właśnie wymiana idei i pomysłów ma ogromny wpływ na skuteczność naszych działań. Wobec tego kluczowe okazują się dwie kwestie. Pierwsza — to zmiana myślenia o edukacji: o przestrzeni, w której się uczymy, o sposobie podziału materiału, o ilości materiału czy czasu poświęcanego na naukę w szkole. Druga — to dostęp do wiedzy. I tutaj bardzo ważną rolę odgrywają otwarte zasoby edukacyjne, dzięki którym możemy swobodnie i bez ograniczeń korzystać z udostępnionego w internecie dobra wspólnego.

Czym są OZE (otwarte zasoby edukacyjne)

Otwarte Zasoby Edukacyjne (ang. *Open Educational Resources*) to materiały udostępnione na wolnych licencjach lub znajdujące się w domenie publicznej. Można je swobodnie wykorzystywać w swojej pracy, z prawem do ich kopiowania, rozpowszechniania i dalszego modyfikowania (zgodnie z oznaczeniami właściwej licencji Creative Commons).

Międzynarodowy ruch OER powstał na bazie idei budowania otwartych zasobów edukacyjnych. Grupuje on inicjatywy edukacyjne z całego świata mające różne cele i grupy odbiorców. Ruch OER bazuje na doświadczeniach wcześniejszego ruchu Open Access promującego otwartą naukę. Rekomendowane jest przez Radę Europy wykorzystywanie otwartych zasobów edukacyjnych (OZE) jako metody zwalczania cyfrowego wykluczenia i wyrównywania szans edukacyjnych.

Otwarte zasoby edukacyjne to materiały publicznie dostępne w internecie (bez kontroli dostępu), opublikowane wraz z prawem do dalszego ich wykorzystania (stosowanie tzw. wolnych licencji) i rozwijane w sposób otwarty z możliwością udziału osób z nich korzystających w procesie redakcyjnym.

Otwarte zasoby edukacyjne to powszechnie dostępne zasoby (podręczniki, kursy, scenariusze lekcji i inne), udostępniane swobodnie, za darmo, z prawem do dalszego wykorzystania i adaptacji. W praktyce oznacza to dostępność zasobu na wolnej licencji lub w domenie publicznej. W przypadku licencji Creative Commons będą to dwie z nich: CC-BY (Uznanie autorstwa) oraz CC-BY-SA (Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach). Przykładami tych pierwszych mogą być e-podręczniki, tych drugich zasoby encyklopedyczne Wikipedii i multimedia z Wikimedia Commons. Lektury szkolne (a także np. mapy Natural Earth) to zasoby Domeny publicznej.

Poniżej zawarte są informacje, dzięki którym można dowiedzieć się, jak znaleźć legalne i otwarte materiały do prezentacji, pracy czy artykułu, który zamierzamy przygotować. Znajdują się też informacje, jak właściwie korzystać z otwartych zasobów, zgodnie z poszanowaniem warunków wolnych licencji lub utworów znajdujących się już w domenie publicznej.

Dlaczego warto z nich korzystać

Żeby odpowiedzieć na pytanie, dlaczego warto korzystać z otwartych zasobów edukacyjnych (w ogóle z treści dostępnych w otwartych zasobach), należy wejrzeć nieco w głąb inicjatywy, jaką jest Otwarta edukacja.

Otwarta edukacja promuje ideę wiedzy jako dobra publicznego i ma na celu usunięcie barier ograniczających naukę. Według koncepcji otwartej edukacji każdy powinien mieć możliwość wykorzystywania, zmieniania i dostosowywania do swoich potrzeb oraz ulepszania i rozpowszechniania materiałów edukacyjnych bez ograniczeń. Większy i łatwiejszy dostęp do edukacji sprawia, że staje się coraz bardziej skuteczna.

Przez otwartą edukację rozumie się nie tylko wszystkie zasoby wolnych treści, ale także ogólnodostępne technologie umożliwiające nauczycielom współpracę, elastyczne nauczanie oraz dzielenie się doświadczeniem zawodowym. Otwarta edukacja jest także podejściem dydaktycznym, dlatego ma za zadanie ocenić, w jakim stopniu programy oświatowe wspierają lub ograniczają otwartość. Może tego dokonywać na podstawie analizy systemu oceniania i przyznawania zaliczeń, wspierania uczniów, przemyślenia rozkładów materiałów, mechanizmów identyfikacji wcześniej nabytej wiedzy, itd.

Dzięki stale powiększającej się bazie otwartych zasobów edukacyjnych zwiększona jest dostępność wysokiej jakości merytorycznych materiałów edukacyjnych, co sprzyja zwiększeniu produktywności osób uczących się i nauczających. Ponadto korzystanie z OZE pozwala zmniejszyć koszty dostępu do materiałów edukacyjnych, gdyż w wielu krajach podręczniki i inne materiały edukacyjne są kosztowne.

Możliwość adaptowania materiałów do własnych potrzeb pozwala na aktywizację uczniów w procesie uczenia się. OZE umożliwiają instytucjom i dydaktykom bezpłatny dostęp do narzędzi pozwalających na samodzielną produkcję materiałów dydaktycznych i wprowadzanie takich planów edukacyjnych, które zintegrują stworzone materiały w wysokiej jakości programy nauczania.

Jak legalnie korzystać z zasobów edukacyjnych

Prawo autorskie jest powszechnie obowiązującym systemem ochrony praw twórców/ autorów. Restrykcyjne prawo autorskie w znacznym stopniu ogranicza wykorzystanie twórczości przez innych użytkowników, jednak w odniesieniu do przestrzeni cyfrowej, zapisy ustawy o prawie autorskim nie biorą pod uwagę nowych mechanizmów publikacji, komunikacji i korzystania z twórczości innych. Dlatego stworzono alternatywne systemy licencjonowania, które są znacznie bardziej liberalne dla odbiorców zasobów cyfrowych.

Treści opublikowane w internecie mogą być bardziej lub mniej otwarte ze względu na sposób ich udostępnienia i warunki prawne, na jakich zostały udostępnione. Można wyróżnić następujące stopnie otwartości:

- ✓ Wszystkie prawa zastrzeżone z nadanymi limitami dostępu, np. rejestracja, logowanie, wniesienie opłaty, system zabezpieczeń zarządzania prawami cyfrowymi (ang. *digital rights management*, DRM).
  Publikacje zamknięte – tradycyjne (płatny druk) lub elektroniczne objęte kontrolą dostępu do treści.
- ✓ Wszystkie prawa zastrzeżone, Open Access Publikacje Open Access – dostępne za darmo i bez nadanych limitów dostępu, ale bez pozwolenia na swobodne wykorzystanie treści.
- ✓ Licencje Creative Commons (CC) z warunkami: użycie niekomercyjne (ang. Noncommercial, NC) i/lub bez utworów zależnych (ang. *No Derivative Works*, ND) i pozostałe analogiczne.
  Publikacje częściowo otwarte – dostępne nieodpłatnie, z możliwością ponownego wykorzystania, ale z nałożonymi ograniczeniami, np. do użytku niekomercyjnego, bez użycia utworów zależnych.
- ✓ Domena publiczna, wolne licencje Creative Commons z warunkami: uznanie autorstwa (ang. *Attribution*, BY) lub uznanie autorstwa – na tych samych warunkach (ang. *Attribution-Share Alike*, BY-SA) i pozostałe analogiczne. Publikacje całkowicie otwarte (wolne publikacje) – dostępne za darmo z pełnym prawem do wykorzystania, kopiowania, zmieniania i dystrybuowania.

Licencje CC

Creative Commons to amerykańska organizacja pozarządowa, powstała w 2001 roku, która obecnie ma oddziały praktycznie na całym świecie. Polska jednostka funkcjonuje od 2005 roku. System licencjonowania Creative Commons jest międzynarodowym projektem, który ma na celu zastąpienie tradycyjnego modelu „Wszystkie prawa zastrzeżone" zasadą „Pewne prawa zastrzeżone" z jednoczesnym poszanowaniem zasad prawa autorskiego. Oferuje on darmowe rozwiązania prawne oraz narzędzia wspomagające twórców w zarządzaniu prawami autorskimi swoich utworów. Licencje CC nie wymagają całkowitego zrzeczenia się praw autorskich, a przede wszystkim umożliwiają wybór usystematyzowanych warunków udostępnienia utworu. Dzięki temu autor może samodzielnie określić zasady, na których chce dzielić się swoją twórczością z innymi.

Jak zostało wyrażone przed chwilą, podstawowym narzędziem Creative Commons są licencje prawne pozwalające zastąpić tradycyjny model „Wszystkie prawa zastrzeżone" zasadą „Pewne prawa zastrzeżone" – przy jednoczesnym poszanowaniu zasad prawa autorskiego.

Licencje Creative Commons oferują różnorodny zestaw warunków licencyjnych – swobód i ograniczeń. Licencje Creative Commons pozwalają na intensywną promocję twórczości oraz tworzenie warunków legalnego dostępu do dóbr kultury.

Wszystkie licencje Creative Commons posiadają cechy wspólne (poszanowanie praw autorskich osobistych) oraz dodatkowe warunki wybrane przez licencjodawcę (czy twórcę). Warunki licencyjne są niczym klocki – zasady określone przez daną licencję są wynikiem złożenia razem dwóch lub trzech takich warunków.

Twórca korzystając z licencji zawsze zachowuje prawa autorskie, jednocześnie umożliwia innym kopiowanie i rozpowszechnianie, dodatkowo może określić czy ich wykorzystywanie może odbywać się wyłącznie w warunkach niekomercyjnych lub ograniczyć możliwości tworzenia utworów zależnych.

Twórca wybierający licencje Creative Commons musi odpowiedzieć na dwa proste pytania aby wybrać właściwe warunki licencji. Po pierwsze: czy chce umożliwiać komercyjne użycie swoich dzieł? Po drugie, czy zgadza się na tworzenie utworów zależnych od oryginału, a jeśli tak to czy chce również wymagać aby utwory zależne były dostępne na tej samej licencji? Warunek „Na tych samych warunkach" to mechanizm mający wspierać wolną kulturę i popularyzację wolnych licencji. Na podobnych zasadach działają takie licencje jak GNU General Public License, używane przez wiele projektów *open source* (otwartego oprogramowania).

Licencje Creative Commons nie naruszają wolności, które przyznaje prawo autorskie wszystkim użytkownikom w ramach dozwolonego użytku i prawa cytatu. Użycie licencji pozwala na jednoznaczne definiowanie dodatkowych uprawnień dla użytkowników (licencjobiorców). Licencjobiorca musi zawsze dochować warunków licencji, w innym wypadku licencja automatycznie wygasa. Oznacza to konieczność poprawnego informowania o autorze i jego prawach na każdej kopii utworu oraz zakaz korzystania ze środków ograniczających dostęp do tych utworów.

Istnieją cztery podstawowe warunki licencji CC:

Uznanie autorstwa. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne pod warunkiem, że zostanie przywołane nazwisko autora pierwowzoru.

Użycie niekomercyjne. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać objęty prawem autorskim utwór oraz opracowane na jego podstawie utwory zależne jedynie do celów niekomercyjnych.

Na tych samych warunkach. Wolno rozprowadzać utwory zależne jedynie na licencji identycznej do tej, na jakiej udostępniono utwór oryginalny.

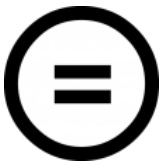

Bez utworów zależnych. Wolno kopiować, rozprowadzać, przedstawiać i wykonywać utwór jedynie w jego oryginalnej postaci – tworzenie utworów zależnych nie jest dozwolone.

Ponieważ niektóre warunki są wzajemnie sprzeczne (np. SA i ND), zaś we wszystkich licencjach obecny jest warunek BY, daje to łącznie sześć możliwych kombinacji warunków:

Uznanie autorstwa 4.0 – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie pod warunkiem oznaczenia autorstwa. Jest to licencja gwarantująca najszersze swobody licencjobiorcy.

Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 4.0 – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja. Jest to licencja używana przez Wikipedię i jej siostrzane projekty.

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne 4.0 – Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawienie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją).

Uznanie autorstwa – Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Ta licencja zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu zarówno w celach komercyjnych i niekomercyjnych, pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0 – Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska – Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych). Jest to najbardziej restrykcyjna z licencji.

Public domain

Znak Domeny Publicznej 1.0 (*Public Domain Mark 1.0*) jest oznaczeniem służącym identyfikacji danego utworu jako należącego do domeny publicznej. Utwór taki można wykorzystywać, rozpowszechniać i zmieniać, nawet w celach komercyjnych, bez konieczności uzyskania zgody autora.

Zdarza się, że sprawdzenie, czy utwór jest w domenie publicznej, to skomplikowany proces, dlatego warto skorzystać z internetowych kalkulatorów domeny publicznej, np. na stronie Koalicji Otwartej Edukacji i innych.

Zasoby opublikowane w domenie publicznej są niezmiernie przydatne dla instytucji kultury – muzeów, archiwów, galerii i bibliotek, które udostępniają online cyfrowe zbiory dziedzictwa kultury.

Dodatkowo należy wspomnieć o jeszcze jednej kategorii, którą są:

Wolne licencje

Zgodnie z definicją Wolnych Dóbr Kultury wolna licencja gwarantuje:

- wolność wykorzystywania utworu i czerpania korzyści z jego używania,
- wolność poznawania utworu i stosowania nabytej w ten sposób wiedzy,
- wolność tworzenia i rozpowszechniania kopii utworu (w całości lub we fragmentach),
- wolność wprowadzania zmian, poprawek i rozpowszechniania utworów.

Według powyższej definicji tylko dwie licencje CC są prawdziwie wolne, dlatego należy zwracać szczególną uwagę na to, jaką konkretnie licencję CC wybrał autor dzieła, które chcemy wykorzystać.

Przykłady wolnych licencji:

- Creative Commons Uznanie autorstwa,
- Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach,
- Pseudo-licencja CC-0,
- GNU Free Documentation License (GNU FDL),
- Free Art Licence.

Jak szukać OZE

Istnieją strony, będące swego rodzaju wyszukiwarkami dedykowanymi otwartym zasobom (także edukacyjnym). Warto linki do kilku z nich podać, a nawet opatrzyć pomocną instrukcją, która ułatwi poruszanie się w ich obrębie (w przypadku tych najszybciej przychodzących na myśl jako narzędziach służących wyszukiwaniu treści).

Otwarte zasoby https://otwartezasoby.pl/

Zawiera linki do wieloprzedmiotowych zasobów edukacyjnych. Jest to swego rodzaju katalog otwartych zasobów: od grafik i zasobów dziedzictwa narodowego po scenariusze lekcji, e-podręczniki opracowany przez Kamila Śliwowskiego z KOED (Koalicji Otwartej Edukacji).

Wyszukiwarka Google

Nie da się ukryć, że większość użytkowników internetu korzysta z wyszukiwarki Google. Jest to całkiem dobry sposób szukania interesujących nas treści, wszak w omawianym

tu aspekcie na kilka kwestii zwrócić należy uwagę – kwestii, które (przy ich uwzględnieniu) pozwolą także za pomocą tej metody odnaleźć materiały dostępne na pożądanych przez nas licencjach.

Najbardziej oczywistym sposobem jest wpisanie po prostu w polu wyszukiwania interesującej nas frazy (niech będzie to chociażby „otwarte zasoby edukacyjne”):

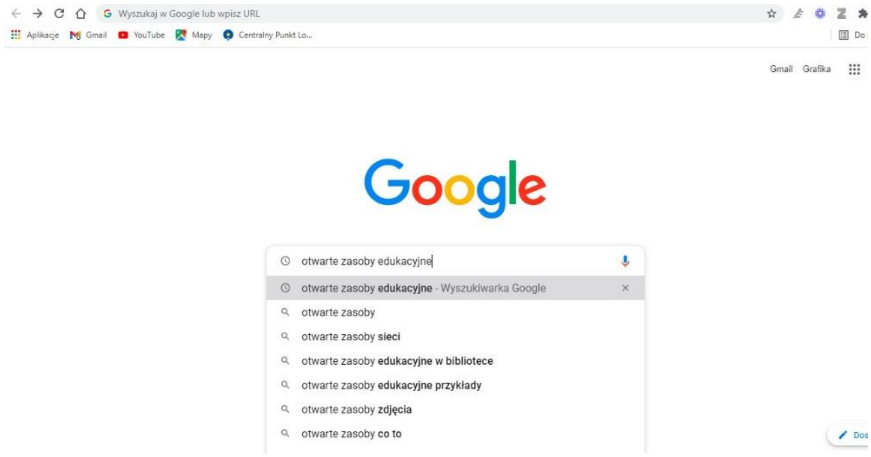

Po naciśnięciu „Enter” zobaczymy taki (mniej więcej) widok:

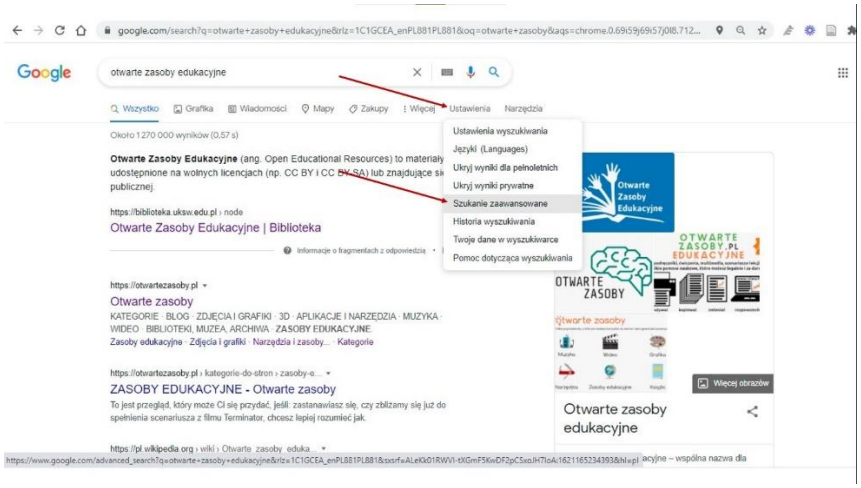

Klikamy w „ustawienia” i po rozwinięciu tego okienka zaznaczamy kliknięciem „szukanie zaawansowane”. Oto, co zobaczymy:

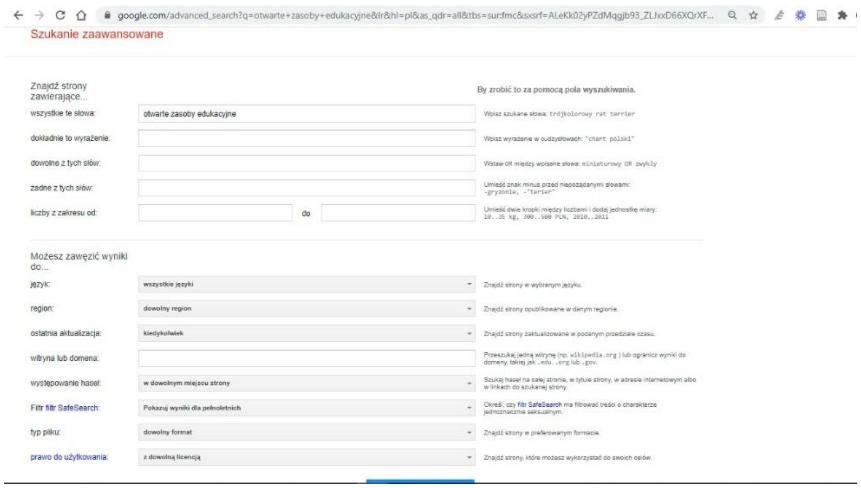

Polem, które leży w kręgu naszego zainteresowania, jest „prawo do użytkowania” (1). Rozwijamy to pole klikając z prawej strony na pole „rodzaj licencji” (2) i wybieramy tę, na której nam zależy (3). Do wyboru mamy pięć widocznych możliwości. Po wybraniu odpowiedniej, klikamy „Wyszukiwanie zaawansowane” (4).

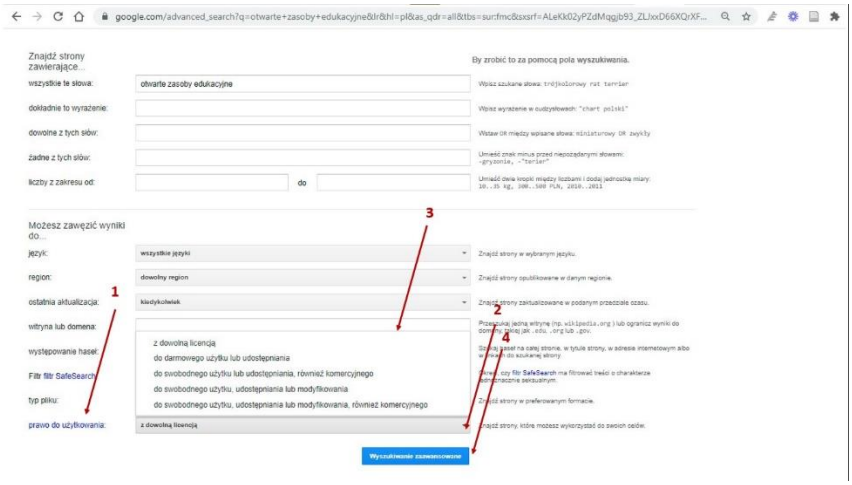

Ponieważ na tym przykładzie oznaczone zostało pole „do swobodnego użytku, udostępniania lub modyfikowania, również komercyjnego”, efekt końcowy jest następujący:

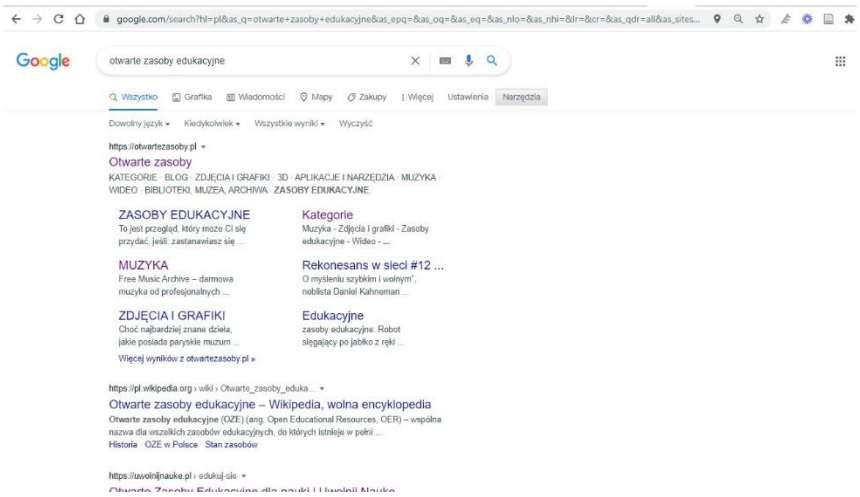

Widzimy zatem, że jest to widok nieco odmienny od wyjściowego.

Innym – bardziej bezpośrednim – sposobem jest kliknięcie w podany link http://www.google.pl/advanced_search po którym zobaczymy:

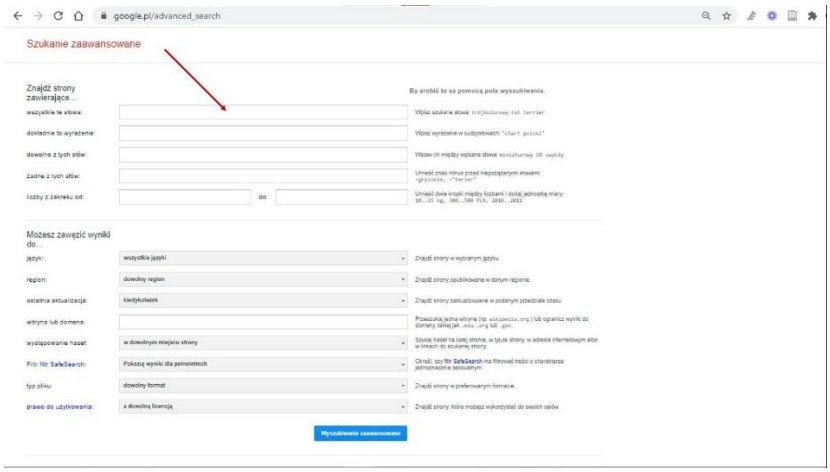

Różnica polega na tym, że tym razem to tutaj wpisujemy szukane przez nas wyrażenie. Po wpisaniu tego odpowiedniego postępujemy analogicznie, jak zostało to już przedstawione. Proszę uwierzyć, że po wpisaniu „otwarte zasoby edukacyjne" i wybraniu tej samej licencji, pokaże się dokładnie taki sam widok, jaki został pokazany za pomocą zrzutu ekranu wyżej.

Bardzo podobnie postępujemy w przypadku poszukiwań grafiki w wyszukiwarce Google: wpisujemy to, co nas interesuje, po wyświetleniu wyników zaznaczamy pole „grafika":

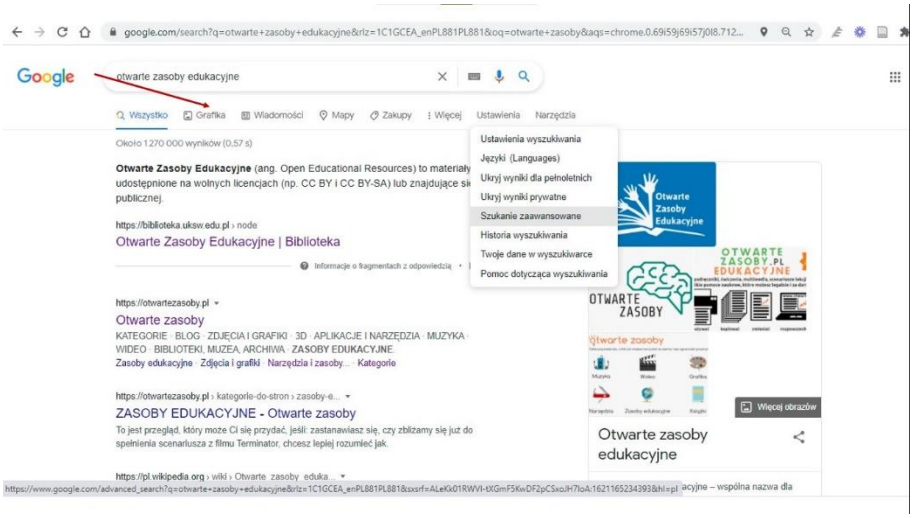

Po otworzeniu się zasobów grafiki z wyszukiwaną frazą postępujemy podobnie, czyli wchodzimy w „ustawienia" i „szukanie zaawansowane":

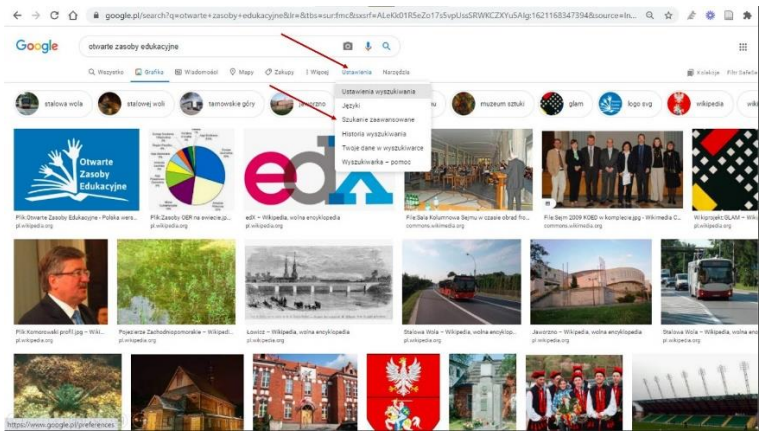

Po rozwinięciu „prawo do użytkowania” (1) w miejscu (2) ukazuje się okienko (3). Tym razem jego zawartość jest nieco odmienna: mamy do wyboru wszystkie licencje, licencje CC oraz licencje komercyjne i inne. Nas, z oczywistych względów, interesują te CC.

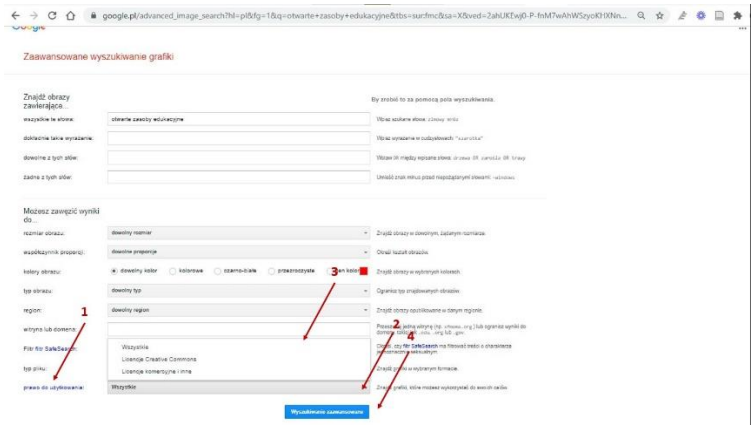

A tak wygląda wynik naszego wyszukiwania, czyli odpowiedź na pytanie, dlaczego chcąc znaleźć ciekawą grafikę na otwartych (bądź CC) licencjach nie warto korzystać z „wujka Google”:

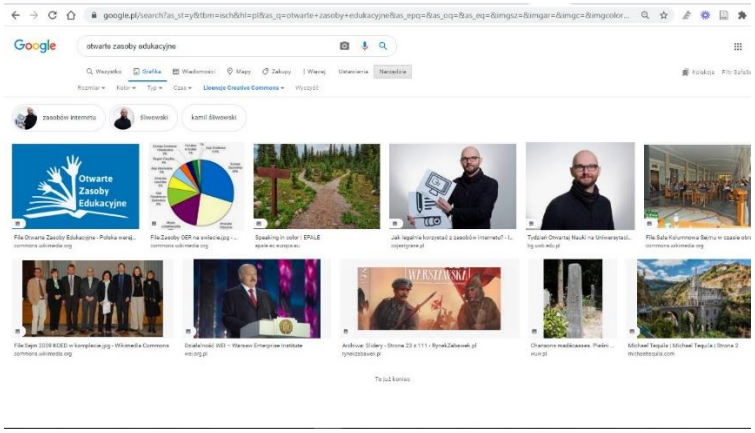

Proszę wierzyć – tak jest niemal w każdym przypadku (dowolnego wyszukiwania, niekoniecznie frazy „otwarte zasoby edukacyjne”).

Tu także możemy skorzystać z bezpośredniego linku do wyszukiwania zaawansowanego (tym razem grafiki): http://www.google.pl/advanced_image_search

Podobnie rzecz przedstawia się z wyszukiwarką Microsoft Edge, tam jednak – w przypadku wyszukiwania grafiki – mamy także opcję szukania grafik w domenie publicznej:

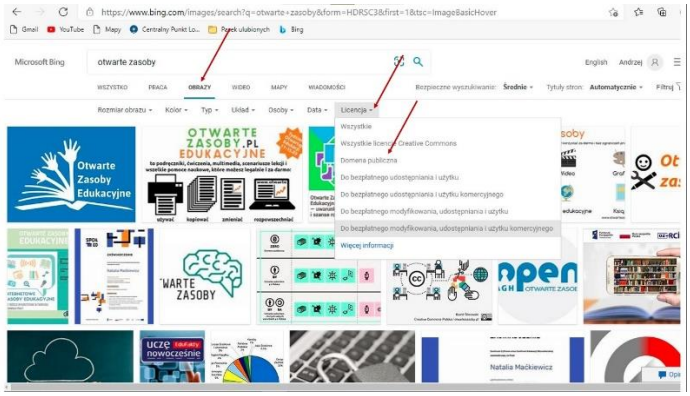

Po zaznaczeniu, że interesuje nas domena publiczna jako wyróżnik możliwości wykorzystania, ukazuje nam się zawartość, która niewiele ma wspólnego z tym, czego szukaliśmy (nie chodzi nawet o radykalny spadek odpowiedzi na nasze wyszukiwanie, ale o zupełnie nieadekwatny do poszukiwań charakter tych wyników):

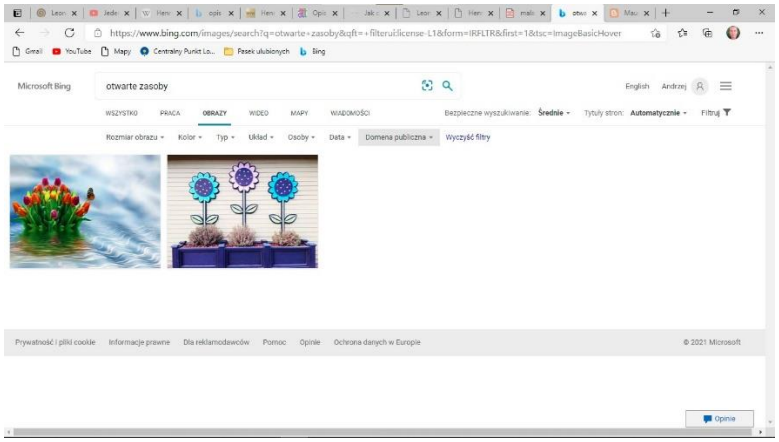

Wyszukiwarka zasobów na licencjach Creative Commons (CC Search) https://search.creativecommons.org/

CC Search to narzędzie, które umożliwia każdemu odkrywanie i wykorzystywanie dzieł objętych otwartą licencją i należących do domeny publicznej. CC Search przeszukuje ponad 300 milionów obrazów z otwartych interfejsów API i zbioru danych Common Crawl. Warto podkreślić, że zawartość tej witryny (o ile nie zaznaczono inaczej) jest objęta licencją na podstawie międzynarodowej licencji Creative Commons Attribution 4.0. może zdarzyć się, iż poszczególne zasoby objęte będą różnymi licencjami – należy zwracać na to uwagę.

Teoretycznie pozwala na wyszukiwanie zasobów pozwalających na dowolne wykorzystanie. Należy zaznaczyć opcje „use for commercial purposes" oraz „modify or adapt". Sami autorzy zastrzegają jednak, że nie jest to typowa wyszukiwarka, dlatego zalecają sprawdzenie czy wyniki wyszukiwania są opatrzone wskazaną licencją.

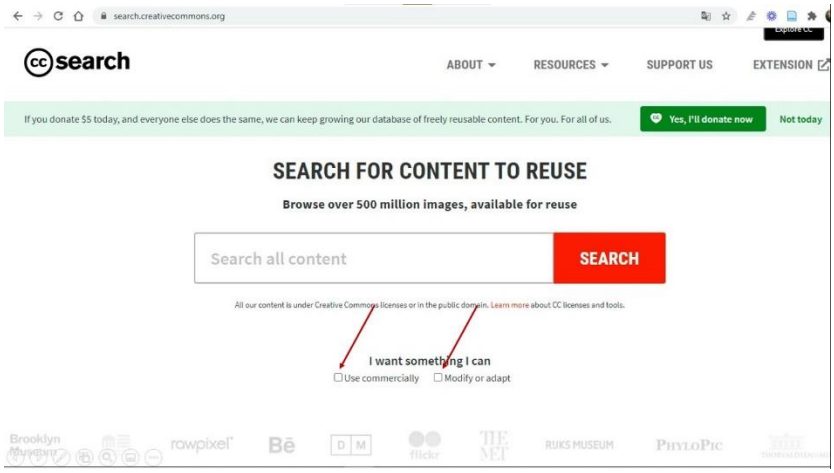

Wikimedia Commons https://commons.wikimedia.org/

Wyszukiwarka: Wikimedia Commons to repozytorium multimediów udostępniające pliki (grafiki, dźwięki, filmy) wszystkim, w ich własnym języku i na wolnej licencji. W rzeczywistości, odnalezione tam pliki dostępne są na licencjach podanych na ich stronach opisu.

Z zasady wszystkie dane strukturyzowane obecne w przestrzeniach nazw *file* i *property* dostępne są na licencji Creative Commons CC0 License; treści niestrukturyzowane są dostępne na licencji Creative Commons Attribution-ShareAlike.

Zasoby OZE przydatne w pracy nauczyciela

Grafiki (wyłącznie, głównie lub między innymi)

Pixabay https://pixabay.com/pl/

Jest to repozytorium zawierające około 1.4 miliona darmowych zdjęć, wektorów oraz filmów. Póki co nie spotkałem się z przypadkiem, w którym treści na Pixabay miałyby inną licencję niż CC0 Creative Commons. Obok zdjęcia możemy zobaczyć następujący komunikat:

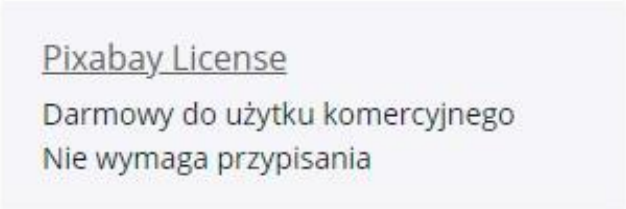

Ponadto zazwyczaj mamy do wyboru kilka różnych rozmiarów zdjęcia. Te najmniejsze możemy pobrać jednym kliknięciem, zaś te lepsze mogą wymagać wpisania Captcha lub też zalogowania się.

Ciekawą informacją jest to, że w trakcie wyszukiwania interesującej nas grafiki nie jesteśmy ograniczeni wyłącznie do zdjęć i nie jesteśmy zdani na czysty przypadek wyników wyszukiwania – możemy wstępnie określić, jakiego rodzaju grafika nas interesuje. Do wyboru są zdjęcia, grafika wektorowa, ilustracje bądź filmy wideo.

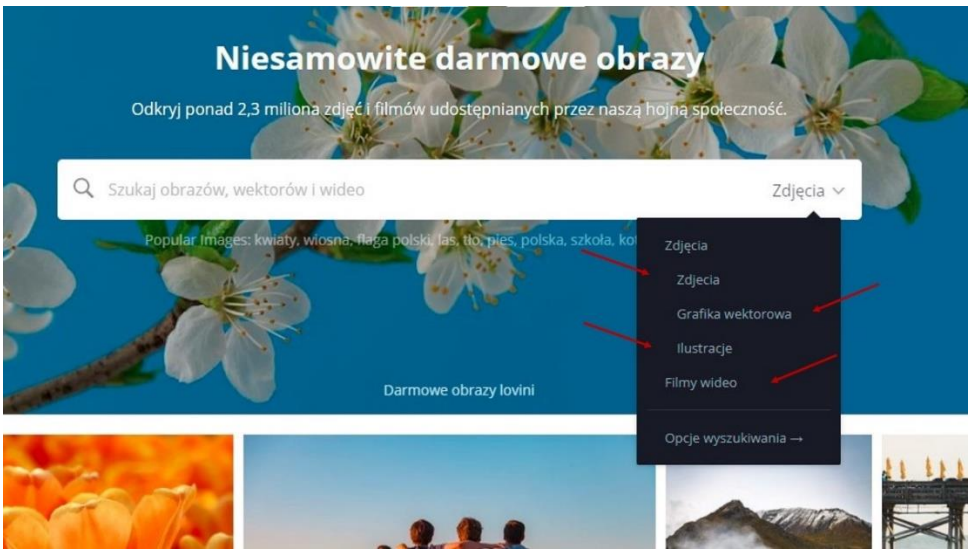

Pexels https://www.pexels.com/pl-pl/

W praktyce jest to bliźniaczy serwis do Pixabay. Mamy tu jednak znacznie więcej kategorii tematycznych. Tutaj również zdjęcia mają licencję CC0 Creative Commons, a informacja przy zdjęciu wygląda bardzo podobnie jak na Pixabay.

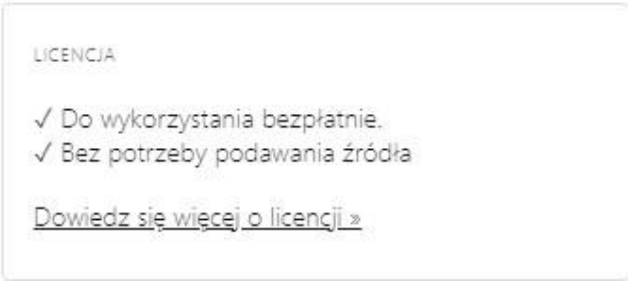

Unsplash https://unsplash.com/

Trzeci, bardzo podobny serwis. Również tutaj mamy ogromną bazę zdjęć i ogromną liczbę kategorii. Brakuje tu niestety jednak wyboru rozmiaru zdjęcia. Nieco inaczej wygląda też zapis licencyjny, który w praktyce pozwala nam korzystać ze zdjęć w taki sam sposób jak powyżej. Jedyne do czego nie możemy wykorzystać tych zdjęć, to zrobienie strony konkurencyjnej do Unsplash. Sama treść licencji wygląda następująco:

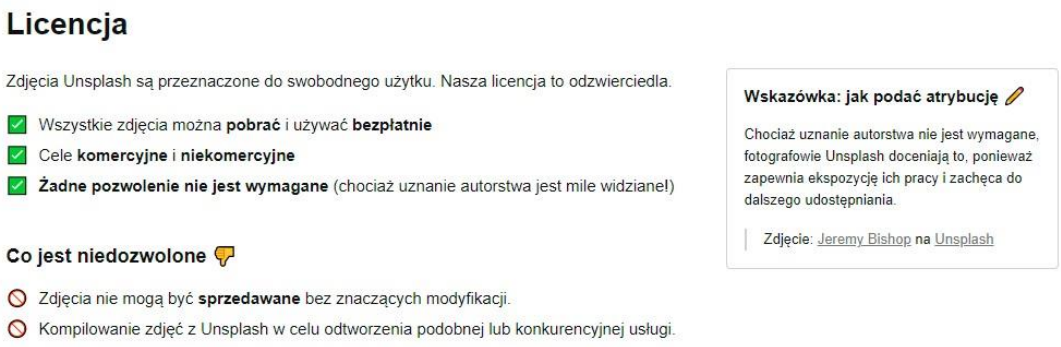

Wszystkie trzy przedstawione wyżej zasoby z grafiką oferują obrazy ukazujące dowolny niemal wycinek rzeczywistości i służyć mogą jako np. zilustrowanie naszego wykładu, opracowania, prezentacji. Ale istnieją też repozytoria, które w swoich zasobach oferują w otwartym dostępie materiały obejmujące szeroko rozumiane wytwory ludzkiej działalności plastycznej: malarstwo, ryciny, szkice, zdjęcia rzeźb, architektury itp. Mogą być to chociażby strony internetowe placówek typu muzea czy galerie sztuki, ale także bazy zasobów, do których instytucje te zgłosiły akces.

Katalog zbiorów artystycznych i naukowych Polskiej Akademii Umiejętności (PAUart) http://www.pauart.pl/app

Celem projektu PAUart jest udostępnienie szerokiemu gronu odbiorców, ikonograficznych zbiorów artystycznych i naukowych przechowywanych w Polskiej Akademii Umiejętności. Katalog PAUart jest inicjatywą wspomagającą działalność na rzecz rozwoju oraz popularyzacji kultury i nauki, wpisującą się w pełni w misję Polskiej Akademii Umiejętności. Ma na celu upowszechnienie polskiego i kolekcjonowanego przez Polaków światowego dziedzictwa kulturowego.

Cyfrowe Muzeum Narodowe w Warszawie https://cyfrowe.mnw.art.pl/pl/strona-glowna

Cyfrowe zbiory Muzeum Narodowego w Warszawie w domenie publicznej.

Holenderskie Muzeum Królewskie – Rijksmuseum
https://www.rijksmuseum.nl/en/search

Rijksmuseum to holenderskie muzeum narodowe. Opowiada historię 800 lat historii Holandii, od 1200 roku do dziś. Zasoby dostępne w domenie publicznej.

I wiele tym podobnych.

Dźwięki

Open Music Archive http://www.openmusicarchive.org/

Open Music Archive to wspólny projekt, zainicjowany przez artystów Eileen Simpson i Bena White'a, mający na celu pozyskiwanie, digitalizację i dystrybucję nagrań dźwiękowych nieobjętych prawami autorskimi. Archiwum dystrybuuje te nagrania swobodnie, stanowi miejsce wymiany i jest narzędziem do przyszłej współpracy i rozproszonych projektów.

Free music archive https://freemusicarchive.org/

Świat niesamowitej, oryginalnej muzyki niezależnych artystów. Wszystkie utwory na FMA są dostępne bezpłatnie i można je pobrać. Również muzyka do projektów. Niektóre opcje są płatne (dostępne w wersji pro).

Musopen (otwarta muzyka klasyczna i zapisy nutowe) https://musopen.org/

Publicznie udostępnione nagrania, nuty i podręczniki bezpłatnie, bez ograniczeń wynikających z praw autorskich. Według twórców, ich misją jest uwolnienie muzyki. Głównie w domenie publicznej, ale są zasoby opatrzone różnymi licencjami – należy mieć to na uwadze.

Biblioteka YouTube https://www.youtube.com/audiolibrary?feature=blog

Jeżeli jesteśmy użytkownikami kanału YouTube, możemy korzystać z dostępu do sporej bazy audio oferowanej w bibliotece tego portalu. Dostać tam możemy przez podany wyżej link lub ze swojego konta:

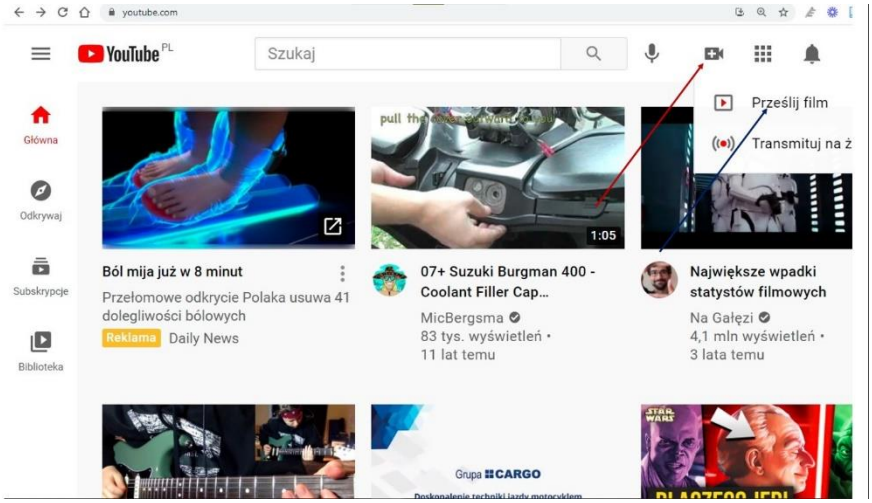

Najeżdżamy kursorem na symbol kamery z plusem (dodawanie własnych materiałów) – czerwona strzałka, a następnie klikamy „prześlij film”.

Następnie zamykamy okno „prześlij film”.

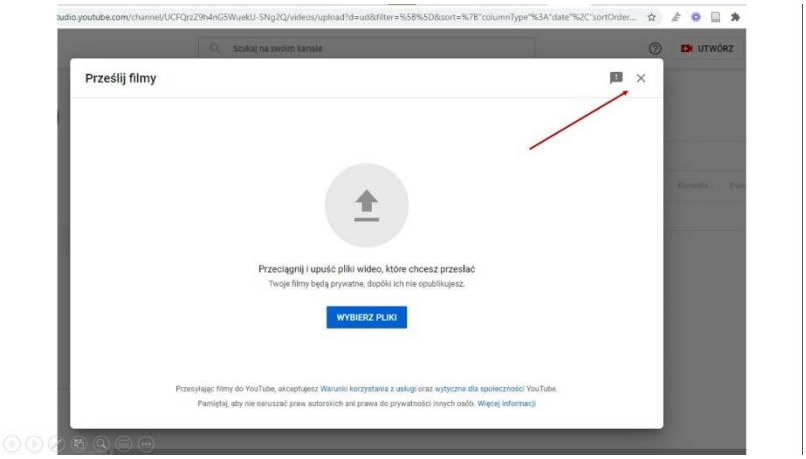

W dalszej kolejności: z lewej strony ekranu jest widoczne menu, z którego wybieramy „biblioteka audio”.

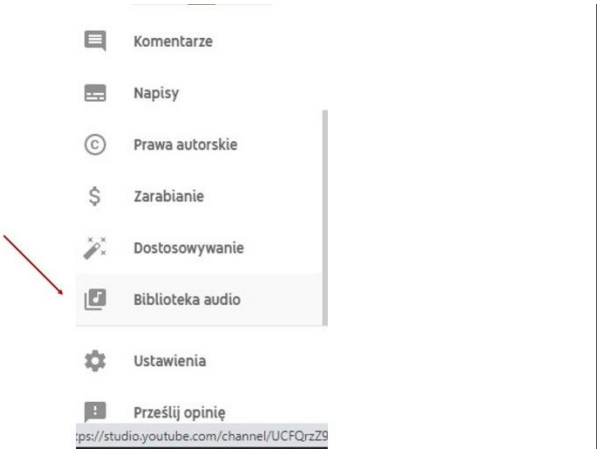

I wreszcie: w odniesieniu do wyszukiwania materiałów ze względu na obowiązek zamieszczania uznania autorstwa rozwijamy filtry (zielona strzałka), a następnie interesująca nas opcję: gdy uznanie autorstwa nie jest wymagane (czerwona strzałka) lub wymagane jest (niebieska strzałka).

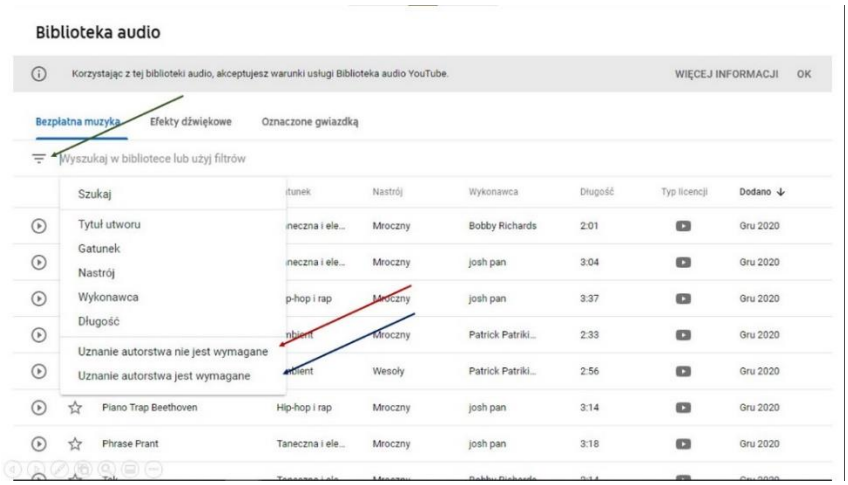

Wideo

Wszechnica https://wszechnica.org.pl/

Wszechnica.org.pl ogólnodostępna baza wykładów, debat i wywiadów o tematyce popularnonaukowej, społecznej i politycznej do obejrzenia i wysłuchania online. Portal jest redagowany w zespole Fundacji Wspomagania Wsi. Skierowany jest do wszystkich internautów, w szczególności do mieszkańców wsi i małych miast, którym chcemy dać możliwość dostępu do rzetelnej wiedzy przekazywanej przez uznanych naukowców i specjalistów w swoich dziedzinach oraz śledzenia aktualnych debat na różnorodne tematy.

Gros materiałów dostępnych na portalu opublikowanych jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Na tych samych warunkach 3.0 Polska (CC BY-SA 3.0 PL), dzięki czemu są dostępne bezpłatnie dla wszystkich, także do dalszego rozpowszechniania i publicznego prezentowania (np. w szkołach czy bibliotekach).

YouTube https://www.youtube.com/

Wybrane materiały dostępne na licencji CC BY, jednak większość dostępna do darmowego wykorzystania tylko w ramach platformy na Standardowej Licencji YouTube.

Vimeo https://vimeo.com/

Materiały oparte głównie o licencje Creative Commons i Domena Publiczna.

Akademia Khana (Khan Academy) https://pl.khanacademy.org/

Szeroko rozumiane materiały edukacyjne (w tym filmy – wykłady). Ważną informacją (ciekawostką) jest ta, że można do zasobów czysto filmowych (czyli do wykładów z różnych dziedzin nauki) dostać się poprzez kanał YouTube i to bezpośrednio do materiałów dostępnych w polskiej wersji językowej:

Khan Academy Po Polsku https://www.youtube.com/user/KhanAcademyPolski

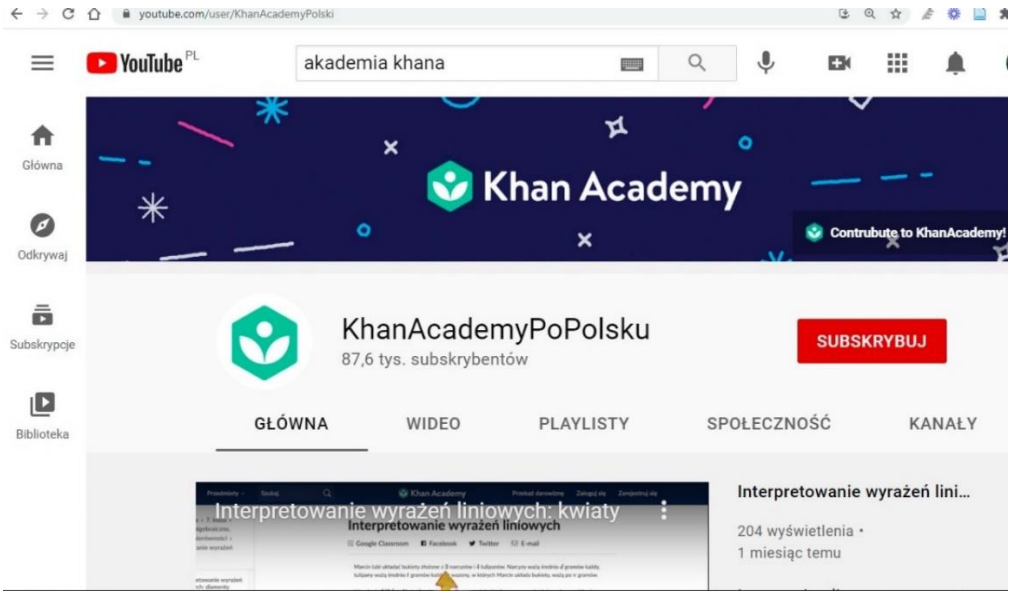

Książki, artykuły, publikacje etc. (wyłącznie, głównie lub między innymi)

Tym, co budzić może największe zainteresowanie nauczycieli w ich codziennej pracy z uczniami w obszarze literatury, będą zapewne repozytoria ściśle powiązane z lekturami. Podstawowym ich źródłem jest niewątpliwie:

Biblioteka Internetowa Wolne Lektury https://wolnelektury.pl/

Co znajdziemy wewnątrz? Teksty kanonu literackiego, m.in. lektur szkolnych. Materiały są opracowane i opatrzone komentarzem. Wolne Lektury to biblioteka internetowa czynna 24 godziny na dobę, 365 dni w roku, której zasoby dostępne są całkowicie za darmo. W jej zbiorach znajduje się 5672 utworów[1], w tym wiele lektur szkolnych zalecanych do użytku przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, które trafiły już do domeny publicznej.

Dostępne są tu lektury w formatach: HTML , TXT , PDF, EPUB, MOBI, FB2 oraz (audiobooki) w formatach MP3 i Ogg Vorbis, a także w formacie DAISY dostosowanym do potrzeb osób słabowidzących, niewidomych oraz osób mających trudności z czytaniem.

Oprócz lektur, niezbędnym materiałem dydaktycznym w pracy nauczyciela są podręczniki:

Cyfrowe podręczniki szkolne i zawodowe (e-podręczniki.gov)
https://epodreczniki.pl/

Strona sygnowana przez Ministerstwo Edukacji i Nauki. Do dyspozycji są: e podręczniki, e-materiały do kształcenia ogólnego, e-materiały dla przedmiotów zawodowych, katalog zasobów dodatkowych. Poziom kształcenia, w jakim zasoby znajdą zastosowanie, jest dość szeroki: od edukacji wczesnoszkolnej do ponadpodstawowej.

Nauczyciel kształcący na szczeblu podstawowym i ponadpodstawowym nie musi oczywiście zadowalać się podstawą programową. Może szukać inspiracji oraz ścieżek rozwoju dla siebie i uczniów w materiałach bardziej ambitnych. Poniżej wymienione są wybrane przykłady takich zasobów (dedykowanych również nauczycielom akademickim):

Repozytorium Cyfrowe Instytutów Naukowych https://rcin.org.pl/dlibra

Zawiera zdigitalizowane materiały archiwalne, publikacje naukowe, dokumentacje badań oraz piśmiennicze dziedzictwo kulturowe wyselekcjonowane ze zbiorów 16 polskich instytutów naukowych oraz ich bibliotek tworzących Konsorcjum Repozytorium Cyfrowego Instytutów Naukowych.

SpringerOpen Books https://www.springer.com/gp/open-access/books

Program SpringerOpen umożliwiający otwarty dostępu do czasopism naukowych poszerzony o możliwość zamieszczania przez autorów ich własnych publikacji open access.

Repozytorium Centrum Otwartej Nauki (CEON) https://depot.ceon.pl/

Repozytorium zawiera publikacje polskich naukowców w otwartym dostępie i jest adresowane do całego polskiego środowiska naukowego. W repozytorium są udostępniane różnego rodzaju materiały naukowe, takie jak artykuły, książki, materiały konferencyjne,

[1] Dane na dzień 16 maja 2021. Jeszcze miesiąc temu było to 5648 utworów.

raporty czy rozprawy doktorskie. Dostęp do wszystkich materiałów zgromadzonych w repozytorium jest otwarty.

Directory of Open Access Books (DOAB) https://www.doabooks.org/

DOAB to społeczna usługa wyszukiwania, która indeksuje i zapewnia dostęp do naukowych, recenzowanych książek o otwartym dostępie i pomaga użytkownikom znaleźć zaufanych wydawców książek o otwartym dostępie. Wszystkie usługi DOAB są bezpłatne, a wszystkie dane są dostępne bezpłatnie.

Adam Mickiewicz University Repository (AMUR) https://repozytorium.amu.edu.pl/

Celem repozytorium jest upowszechnianie dorobku naukowego pracowników oraz promowanie badań naukowych prowadzonych na UAM. To cyfrowe archiwum doktoratów, publikacji naukowych (czasopism, artykułów, materiałów konferencyjnych) oraz materiałów dydaktycznych powstałych na Uniwersytecie Adama Mickiewicza.

Otwarte, darmowe podręczniki akademickie (OpenStax) https://openstax.org/ https://openstax.pl/ (polska wersja strony)

Podręczniki akademickie; publikacje wysokiej jakości, recenzowanych, na otwartej licencji podręczników uniwersyteckich, które są całkowicie bezpłatne w Internecie. Strona także w polskiej wersji językowej. Pełen dostęp po zarejestrowaniu. Większość publikacji w j. ang., ale są też polskie wersje podręczników.

Project Gutenberg https://www.gutenberg.org/

Projekt zawierający ponad 60 tys. książek, głównie w języku angielskim, umożliwiający czytanie książek on-line lub ściąganie ich, działający na wolnej licencji. Głównie znajdują się tam pozycje, do których wygasły już prawa autorskie.

Widok strony przetłumaczonej

Oraz repozytoria poszczególnych placówek akademickich, podobnych w swym charakterze do zaprezentowanego jako przykład repozytorium Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Scenariusze zajęć

Otwarte scenariusze lekcji Uniwersytetu Dzieci https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/

Gotowe i szczegółowo opracowane pomysły na lekcje dla uczniów szkół podstawowych. Scenariusze powstały na bazie wieloletniej współpracy z naukowcami i specjalistami. Inspiracją do ich powstawania są pytania zadawane przez dzieci, symbolizujące ich ciekawość i pasję. Scenariusze lekcji i zasoby edukacyjne dotyczą różnych przedmiotów, także lekcji wychowawczych. Wymagane jest jedynie uznanie autorstwa w przypadku ich wykorzystania.

Istnieją także repozytoria z zasobami o zróżnicowanych formatowo zasobach. Należą do nich (między innymi):

Federacja Bibliotek Cyfrowych https://fbc.pionier.net.pl/

Znajdziemy tu zbiory polskich instytucji kultury on-line. Według twórców, w bazie umieszczonych jest ponad 7,5 miliona obiektów – dzieł kultury.

Open Culture https://www.openculture.com/

Olbrzymia baza darmowych materiałów edukacyjnych.

Cyfrowa Biblioteka Narodowa (Polona) https://polona.pl/

Magazyn Biblioteki Narodowej dostępny online, który zawiera książki, czasopisma, fotografie, druki, nuty, pocztówki w domenie publicznej.

Uwaga:

W niektórych przypadkach (np. Open Culture, ale nie tylko) należy zwracać uwagę na licencję – jest zależna od dostawców zewnętrznych. Nawet jeżeli mamy przekonanie, iż ogólny zasób internetowy, z którego korzystamy, jest propagowany jako zawierający materiały przeznaczone do całkowicie otwartego dostępu, warto każdorazowo upewniać się, czy jest tak rzeczywiście.

Zapamiętaj: Otwarte zasoby edukacyjne możesz znaleźć na różnych stronach internetowych, nie tylko na dużych portalach. Jednak zawsze staraj się upewnić, czy faktycznie znaleziony materiał udostępniany jest na wolnej licencji. Jeśli korzystałeś/korzystałaś z pomocy wyszukiwarki, ze strony z wynikami przejdź np. do konkretnego zdjęcia i sprawdź, czy zostało oznaczone licencją. Jeśli do materiału dotarłaś/dotarłeś przez stronę internetową, sprawdź, czy zdjęcie zostało opisane na stronie w sposób jednoznacznie mówiący, w jaki sposób można z niego korzystać.

Więcej o OZE

Zamiast proponować rozproszone w internecie materiały na temat Otwartych zasobów edukacyjnych, proponuję stronę Koalicji Otwartej Edukacji wraz z dostępnym na niej przewodnikiem po tym temacie: https://koed.org.pl/interaktywny-przewodnik-oze/index.html#koed

Oraz bezpośredni link do wspomnianej publikacji:

Aleksandra Czetwertyńska, Karolina Grodecka, Katarzyna Górkiewicz, Kamil Śliwowski, Katarzyna Werner, *Otwarte Zasoby Edukacyjne Szukaj, twórz, dziel się*, [online], dostępna w: https://koed.org.pl/interaktywny-przewodnik-oze/przewodnik.pdf

A także publikacja:

Kinga Pietrasik-Kulińska, Dorota Szuba, Jacek Stańdo, *Wykorzystanie otwartych zasobów edukacyjnych w procesie uczenia się i rozwijania zainteresowań uczniów*, [online], dostępna w: https://www.ore.edu.pl/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=16262

Oraz:

Aleksander Tarkowski, Marlena Plebańska, Anna Stokowska, Kamil Śliwowski, *Otwarte zasoby edukacyjne w Polsce - uwarunkowania i szanse rozwoju*, Warszawa 2016, [online], dostępna w: https://ngoteka.pl/bitstream/handle/item/345/OZE-w-PL-uwarunkowania-i-szanse-rozwoju.pdf?sequence=1

Źródła:

Podczas przygotowywania niniejszego przewodnika („niezbędnika") korzystałem ze wszystkich materiałów, do których podane są odniesienia (linki). Grafikę stanowią zrzuty ekranu opisywanych stron. Symbole licencji dostępne są na stronie: Creative Commons Polska, *Poznaj licencje Creative Commons*, [online], dostępne w: https://creativecommons.pl/poznaj-licencje-creative-commons/

Dostęp do wszystkich materiałów maił miejsce 15-16 maja 2021 r.

Życzę powodzenia podczas wyszukiwania oraz inspiracji i twórczego wykorzystania pozyskanych materiałów.

Pamiętaj: zachęcaj swoich uczniów (studentów) do dzielenia się ich własną twórczą aktywnością z innymi na zasadach otwartego dostępu.

Andrzej Wójcik